

Asia: VN/17727/2022

Lausuntopyyntö selvityksestä - Tuomioistuinlaitoksen koulutusjärjestelmän kehittyminen : Selvitys tuomioistuinlain vaikutuksista

Lausunnonantajan lausunto

1. Tulisiko tuomioistuinharjoittelun nimellä tunnettu harjoittelumahdollisuus laajentaa kattamaan myös muut oikeudenhoidon toimijat? Jos, niin missä harjoittelu tulisi voida suorittaa? Mikä harjoittelun kesto tulisi olla?

Käräjäoikeudessa suoritettava tuomioistuinharjoittelu mielletään erityisesti yleisissä tuomioistuimissa merkittäväksi osaksi kehittymistä kohti tuomarina toimimista. Näissä tuomioistuimissa harjoittelun merkitys korostuu, koska KO:ssa suoritettu harjoittelu sisältää tuomarintyöhön olennaisesti kuuluvaa istuntosalityöskentelyä. Harjoittelulle annetaan merkitystä myös hallinto-oikeudessa, mutta (kirjallisen oikeudenkäyntiprosessin ollessa ehdoton pääsääntö) ei niin suurta kuin yleisissä tuomioistuimissa. Hallinto-oikeuden kannalta harjoittelun painoarvo kasvaa, jos se on suoritettu ns. yhdistelmäharjoitteluna.

Nykytuotoinen tuomioistuinharjoittelu palvelee nimenomaan tuomioistuimia. Sen sisältöä ja rakennetta ei tule rikkoa, tai se menettää merkitystään tuomioistuinten kannalta arvioituna. Harjoittelun muuttaminen niin, että se suoritettaisiin jossakin muussa oikeudenhoidon organisaatiossa, ei tuomioistuinten kannalta arvioituna olisi yhtä merkittävää. Lukuisat harjoittelupaikat/-vaihtoehdot johtaisivat myös harjoittelun entistä heterogeenisempään sisältöön.

Nykyinen malli, jossa harjoittelun voi suorittaa joko kokonaan KO:ssa tai puoliksi KO:ssa ja hallinto-oikeudessa, on toimiva.

2. Tulisiko tuomioistuinharjoittelijoiden valintamenettelyä tehostaa? Jos, niin miten?

Tuomioistuinharjoittelu on tuomioistuimen näkökulmasta yksi mahdollisuus saada tuomarin tehtäviin sopivia henkilöitä ja kartoittaa heidän soveltuvuuttaan harjoitteluajana. Tuomarin tehtävä on erityinen juristin tehtävä, josta suoriutuminen edellyttää erityisesti loogista oikeudellista

ajattelukykyä, kykyä tehdä päätöksiä paineen alla ja vastuuntuntoa. Hakumenettelyssä tulisi löytää keinot, joilla henkilön soveltuvuutta tuomarin tehtävään voidaan arvioida. Ratkaisevaa ei ole muutamien kuukausien erot hakuajan kestossa, vaan kyvykkäiden henkilöiden löytäminen. Hämeenlinnan hallinto-oikeuden kokemuksen mukaan suuri osa käräjänotaareista on suoriutunut harjoittelustaan hyvin, joten siihen nähden suurta ongelmaa valintamenettelyssä ei vaikuta olevan. Keskitetty valintamenettely säästää yksittäisten tuomioistuinten resursseja ja on sikäli kannatettava.

3. Tulisiko asessoreiden valinta siirtää esivalintakoetta lukuun ottamatta tuomarinkoulutuslautakunnalta tuomioistuimille? Jos, niin miksi?

Asessorivalinta on nykyiselläänkin jollain tapaa sekava. Mahdollisuus hakea asessoriksi ensisijaisesti tuomioistuimeen X ja toissijaisesti tuomioistuimeen Y tekee hakuprosessista yksittäisen tuomioistuimelle hankalan. Epäselvää on myös se, miten valintakriteerien eri osioita tulisi tosiasiasa valintamenettelyssä painottaa. Hyvän opintomenestyksen painottaminen ei takaa sitä, että henkilö on tuomioistuintyöskentelyyn soveltuva. Myöskään nykymuotoisen valintakokeen läpäiseminen ei näytä korreloivan tämän soveltuvuuden kanssa. Hämeenlinnan hallinto-oikeuden kokemukset asessorivalinnan lopputuloksista ovat varsin vaihtelevia: Tiedossa on esimerkiksi tapauksia, joissa henkilö ei läpäissyt valintakoetta, vaikka oli jo kokeeseen osallistuessaan taidoiltaan kyvykäs lainkäyttäjä, ja on hyvin pian valintakokeeseen osallistumisen jälkeen tullut nimitetyksi vakinaiseen tuomarin virkaan, jota hoitaa moitteetta. Toisaalta asessoriohjelmasta on valmistunut henkilöitä, joille ei tuomarinmääräystä ole katsottu voitavan antaa suoriutumisessa olevien puutteiden vuoksi. Valinnassa ei kuitenkaan tulisi liikaa painottaa tuomioistuin kokemusta, jotta tuomioistuinlaitoksen ulkopuolisilla hakijoilla olisi mahdollisuus tulla valituiksi.

Se, mikä taho asessorivalinnan lopulta tekee, ei liene lopputuloksen kannalta ratkaisevaa vaan se, millä perusteilla valinta tehdään. Valintamenettely voi jatkossakin kuulua tuomarinkoulutuslautakunnalle, mutta kriteerejä tulisi painottaa alkupisteytyksenkin osalta enemmän soveltuvuutta tuomarin tehtävään painottaviksi.

4. Tulisiko tuomioistuinten esittelijöiden nykyistä tehtäväkuvaa tai kelpoisuusvaatimuksia muuttaa? Jos, niin miten?

Lähtökohtaisesti hallinto-oikeuden esittelijöiden tehtäväkuva ja kelpoisuusehdot ovat kohdallaan. Kelpoisuusvaatimuksena olevasta oikeustieteen loppututkinnon suorittamisesta ei ole perusteita joustaa.

Hallinto-oikeudessa työskentelee esittelijöinä myös ns. lainkäytön notaareja, joiden kelpoisuusvaatimuksena on muu soveltuva korkeakoulututkinto ja jotka Hämeenlinnan hallinto-oikeudessa ovat pääsääntöisesti oikeustradenomeja. Jutturakenteen muututtua aikojen kuluessa ja asioiden tullessa yhä vaativammiksi hallinto-oikeudessa on vähenevässä määrin asiaryhmiä, jotka soveltuvat hyvin notaarien esiteltäviksi, mikä tulee jatkossa ottaa huomioon virkarakennetta arvioitaessa.

5. Olisiko käräjäoikeuksien virkarakennetta tai kärjänotaarien toimenkuvaa tarpeen tarkistaa siten, että käräjäoikeuksissa kärjänotaarit tai muut nuoremmat lainoppineet voisivat avustaa tuomareita asioiden valmistelussa?

-

6. Onko teillä muuta lausuttavaa?

Koulutusjärjestelmää koskevassa selvityksessä on todettu, ettei tuomarinvalintalautakunnan tilastojen valossa ole viitteitä siitä, että asessorinimike olisi tilastollisesti kovinkaan merkittävä tekijä tuomarinviran haussa menestymisessä. Paitsi ettei koulutusohjelman suorittaminen lähtökohtaisestikaan takaa suorittajalleen tuomarin virkaa, on hyvä ottaa huomioon, että asessorien koulutusjärjestelmä poikkeaa ratkaisevasti monista muiden Euroopan maiden vastaavista järjestelmistä. Tyypillistä eurooppalaisille tuomarikouluille on, että ohjelma on jollakin tapaa ”karsiva”: menestyäkseen ja edetäkseen koulutusohjelmassa sen aikana tulee suoriutua erilaisista kokeista/testeistä/näytöistä yms., joissa koulutettavan tuomarinvalmiuksia arvioidaan ja joissa henkilö pystyy osoittamaan suoriutumisensa tuomarina. Suomalaisesta asessoriohjelmasta tällainen puuttuu kokonaan – riittää, kun suorittaa koulutukset ja työskentelee tuomioistuimessa. Tältä pohjalta on selvää, ettei pelkkä ohjelman suorittaminen itsessään voi ollakaan peruste tuomarinviran saamiselle. Olisikin ehkä syytä pohtia, onko asessorikoulutus nyky muodossaan eli suhteellisen vähälukuiselle määrälle tarjottuna ja sisällöltään vain (sinänsä laadukkaana) koulutuskokonaisuutena pidettävänä ylipäättään järkevää, vai tulisiko ohjelmaan koordinoitu laadukas koulutuskokonaisuus avata kaikkien lainkäyttäjien saataville ja luopua koko asessorijärjestelmästä.

Koulutusjärjestelmää koskevassa selvityksessä on niin ikään todettu, että useassa yhteydessä on noussut esiin esittelijöiden rooli ja esittelijöiden määrän vähentyminen asessorijärjestelmän myötä. Tällaisia vaikutuksia asessorijärjestelmällä ei Hämeenlinnan hallinto-oikeudessa ole havaittu. Myöskään siltä osin kuin selvityksessä on todettu, että esittelijät olisivat jääneet tuomarikoulutusjärjestelmässä tuomioistuinharjoittelun ja asessoreiden koulutusohjelman välimaastoon ryhmäksi, jolle ei ole erityistä omaa koulutustarjontaa, tilanne ei ole aivan näin mustavalkoinen. Esittelijöille on olemassa oma esittelijäkoulutuksensa ja heillä on mahdollisuus osallistua erilaisiin substanssikoulutuksiin. Tulevaisuudessa olisi silti syytä pohtia, millainen koulutustarjonta palvelisi parhaiten esittelijöitä.

Selvityksessä on tuotu esiin myös mahdollisuus asettaa kärjänotaareille koeaika. Tällaista uudistusta olisi syytä tarkoin harkita. Koeaikaa ei tule ottaa käyttöön ”varaventiiliksi” täysin virheelliseksi osoittautuvien harjoittelijavalintojen varalta. Tuomioistuinharjoittelu on verrattain lyhytkestoinen ja sitä suorittavat henkilöt tulevat tyypillisesti tuomioistuinlaitoksen ulkopuolelta tai ainakin heillä on varsin vähän kokemusta tuomioistuintyöstä. Näissä oloissa kynnys määrätä harjoittelu keskeytettäväksi koeaikana nousisi todennäköisesti kuitenkin suhteellisen korkeaksi. Voidaan myös ajatella, että ”koeaika-arviointi” asettaisi vielä nykyistä enemmän painetta kärjänotaarin suoriutumisen arvioinnille lyhyessä ajassa ja vaatisi esim. tutortuomarilta aikaisempaa tarkempaa ja kattavampaa kärjänotaarin työskentelyn seurantaa ja siten myös tutorointiin panostamista. Koeajan asettaminen saattaisi myös vaikuttaa harjoitteluun valittavien

mahdollisuuteen saada virkavapaata harjoittelua varten niissä tilanteissa, kun hakijalla on vakinainen virka jossakin muussa organisaatiossa.

Hyvärinen Tiina
Hämeenlinnan hallinto-oikeus